

УДК 796.011.3-057.874

ВПЛИВ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ВИХОВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марта ЯРОШИК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Наукову роботу присвячено дослідженню впливу уроків фізичної культури на виховання вольових якостей учнів молодшого шкільного віку. Вивчено стан проблеми формування вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку в психолого-педагогічній літературі та освітній практиці. Визначено оцінки основних вольових якостей молодших школярів: дисциплінованості, ініціативності, самостійності, витримки, рішучості, наполегливості. З'ясовано рівні вольової саморегуляції та вольових якостей молодших школярів. Досліджено взаємозв'язки вольових якостей учнів молодшого шкільного віку. Підтверджено, що на уроках фізичної культури створюються найсприятливіші умови для вирішення завдань фізичного виховання, зокрема і розвитку вольових якостей особистості.

Ключові слова: урок фізичної культури, вольові якості, молодший шкільний вік, саморегуляція.

Постановка проблеми. Урок фізичної культури є основною формою фізичного виховання в школі, яка дозволяє реалізувати завдання фізичного виховання повною мірою. На сьогодні актуальною залишається проблема виховання вольових якостей школярів. Чимало дослідників переконливо довели, що фізичне виховання є одним із засобів формування волі (Б.М. Шиян, 1997; Л.В. Волков, 2002; П.П.Коханець, 2006; Т.Ю. Круцевич, 2008). Однак при вивченні волі здебільшого розглядався підлітковий та ранній юнацький періоди (Л.І. Іванова, 1998; А.О. Артюшенко, 2003). Проте для розуміння природи вольових явищ доцільно їх досліджувати на більш ранніх стадіях розвитку, зокрема в молодшому шкільному віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що у процесі фізичної підготовки в людини формуються дисциплінованість, самостійність, наполегливість, ініціативність, рішучість, витримка, сміливість. Значну роль у вивченні волі відіграли роботи А.Ц. Пуні (1977), Л.С. Виготського (1982), А.І. Висоцького (1989), В.І. Селіванова (1992), Т.І. Шульги (1994), С.А. Поліщук (2001), Є.П. Ільїна (2002), І.Д. Беха (2008), Е. К.Свешникової (2010). У наукових працях А.О. Артюшенко (2003) та П.О. Артюшенко (2007) висвітлено виховання вольових якостей в учнів середнього та старшого шкільного віку в процесі занять фізичною культурою. Чимало робіт присвячено вдосконаленню методичних підходів при вихованні вольових якостей людини засобами фізичного виховання (Л. Іванова, 1998; Л. Волков, 2008; Н. Карачевська, 2012; О. Головченко, 2012).

Мета дослідження – вивчити та проаналізувати вплив уроків фізичної культури на виховання вольових якостей учнів молодшого шкільного віку.

Методи та організація дослідження. Для досягнення мети було використано комплекс взаємодоповнювальних методів, а саме: аналіз літературних джерел, опитування, педагогічне спостереження, метод психодіагностики емоційно-вольових якостей, методи математичної статистики. Дослідження проводилися на базі Делятинського навчально-виховно комплексу Івано-Франківської області Надвірнянського району, в яких взяли участь 47 учнів 1-х та 4-х класів (суцільна вибірка).

Результати дослідження. Основним завданням вольового виховання в молодшому шкільному віці є розвиток рівня вольової саморегуляції поведінки як основного підґрунтя формування вольових якостей та основних її властивостей наполегливості й самоконтролю.

Для визначення рівня вольової саморегуляції учнів молодшого шкільного віку ми скористалися тестом-опитувальником, запропонованим А.В. Зверьковим та Е.В. Ейдманом [1]. У результаті проведеного опитування виявилось, що в більшій частині першокласників (80%) низькі рівні саморегуляції та наполегливості, у решти – 20% – ці рівні є високими. Найбільше серед першокласників тих, у яких високий рівень самоконтролю – 56%. Аналіз результатів опитування учнів четвертих класів виявив позитивну динаміку у відсотковому перерозподілі учнів за рівнями порівняно з першокласниками. Так, 36 % і 45% учнів мають високий рівень

саморегуляції та наполегливості відповідно. Позитивним результатом є те, що у 77% учнів четвертих класів високий рівень самоконтролю. Припускаємо, що збільшення дітей із високими рівнями саморегуляції, самоконтролю та наполегливості спричинене позитивним впливом цілеспрямованої рухової активності на процес формування їхніх вольових якостей.

Відомо, що в молодшому шкільному віці найчастіше проявляються такі якості як самостійність, рішучість, наполегливість, витримка, сміливість та дисциплінованість. Для визначення рівня розвитку цих основних вольових якостей в учнів перших та четвертих класів ми провели анкетування класних керівників даних класів за розробленою П. Коханцем анкетною [2]. Загалом серед учнів перших класів переважає високий рівень дисциплінованості, який вчителі оцінили на 10,5 бала. Натомість вже у четвертокласників ця оцінка знижується до 8,8 бала, що відповідає середньому рівню (рис. 1). Ініціативність учнів перших та четвертих класів відповідає середньому рівню і оцінена 9 балами. Оцінка самостійності в учнів перших класів становить 7,4 бала, а у четвертих – 8,6 бала. Низькою виявилася оцінка витримки першокласників – 5,8 бала. В учнів четвертих класів оцінка витримки значно збільшується і дорівнює 8,5 бала. Оцінка рішучості та наполегливості серед учнів перших класів однакова – 7,7 бала. Щодо оцінки цих вольових якостей у четвертих класах, то вони значно різняться і становлять 4,6 та 8,8 бала відповідно.

Таким чином, в учнів перших класів визначено лише високий рівень дисциплінованості. Ініціативність, самостійність, рішучість та наполегливість першокласників мають середній рівень. Найнижче вчителі оцінили витримку першокласників, яка відповідає низькому рівню. Відзначимо те, що серед учнів четвертих класів більшість вольових якостей мають середній рівень і не визначено жодної із високим. Позитивним моментом є те, що серед досліджених вольових якостей учнів молодшого шкільного віку немає таких, які знаходяться на дуже низькому рівні.

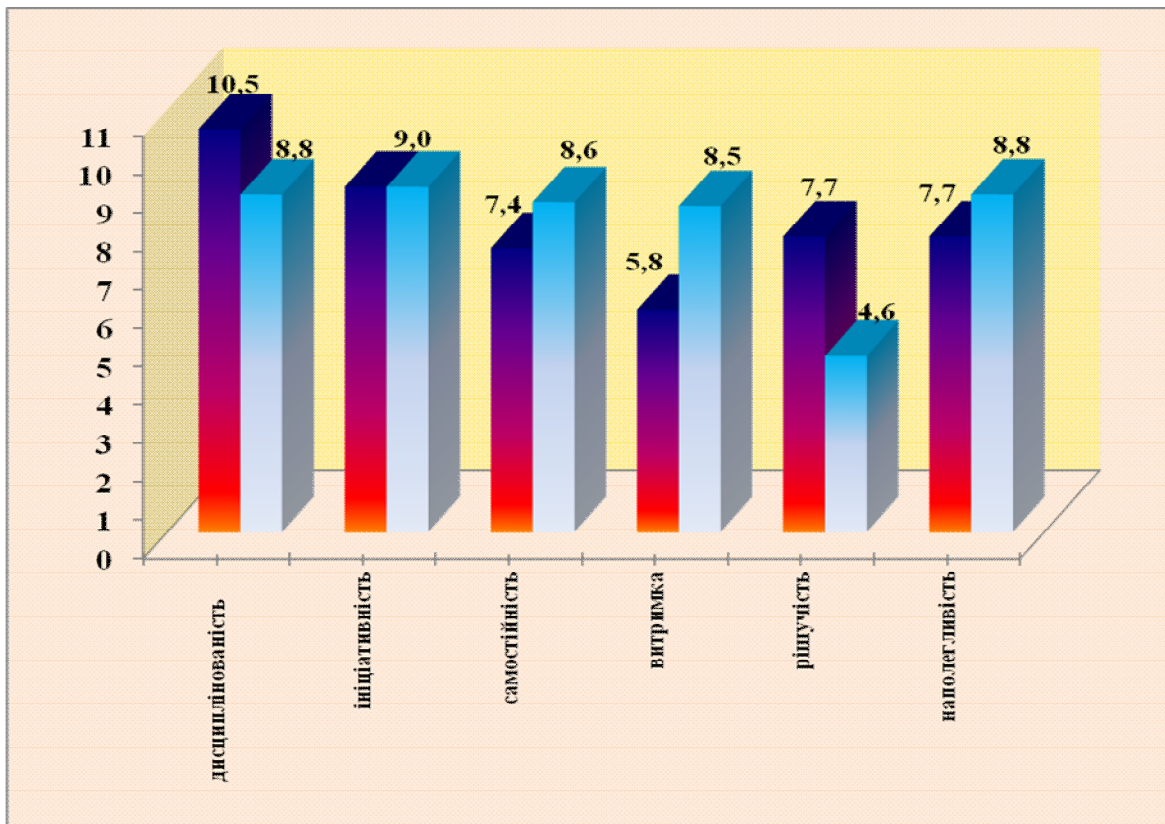

Рис. 1. Оцінка вольових якостей учнів молодшого шкільного віку

Умовні позначення:

- учні перших класів;
- учні четвертих класів

Для отримання об'єктивнішої оцінки вольових якостей молодших школярів було проведено педагогічне спостереження вчителями фізичної культури, в процесі занять фізичними вправами, згідно з модифікованою методикою А.І. Висоцького [3]. Проаналізувавши показники класних керівників та вчителів фізичної культури щодо оцінки вольових якостей молодших школярів, ми не виявили суттєвих відмінностей. Найбільше різнилися оцінки дисциплінованості першокласників – нижчу оцінку зазначили вчителі фізичної культури, яка становила 9,8 бала. Класні керівники оцінили дисциплінованість на 10,5 бала. Збіглися оцінки ініціативності й відповідали 9,0 бала. Наполегливість та самостійність отримали вищі оцінки від вчителів фізичної культури, однак різниця була не суттєвою. Витримку та рішучість дітей перших класів учителі фізичної культури навпаки оцінили нижче.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка вольових якостей учнів молодшого шкільного віку

Вольові якості	Перші класи (n=25)		Четверті класи (n=22)	
	Оцінка, бали		Оцінка, бали	
	класні керівники	вчителі фізкультури	класні керівники	вчителі фізкультури
Дисциплінованість	10,5	9,8	8,8	10,1
Ініціативність	9,0	9,0	9,0	9,0
Самостійність	7,4	7,6	8,6	9,1
Витримка	5,8	5,5	8,5	8,4
Рішучість	7,7	7,6	4,6	6,1
Наполегливість	7,7	7,8	8,8	8,8

Аналіз результатів у четвертих класах показав, що дисциплінованість поліпшується на уроках фізичної культури та погіршується на інших навчальних предметах про що свідчать відповідні оцінки. Так, дисциплінованість класні керівники оцінили як 8,8 бала, а вчителі фізкультури – 10,1 бала. Вищою виявилася оцінка вчителів фізкультури щодо самостійності та рішучості молодших школярів. Немає розбіжностей у оцінках респондентів щодо ініціативності та наполегливості учнів четвертих класів.

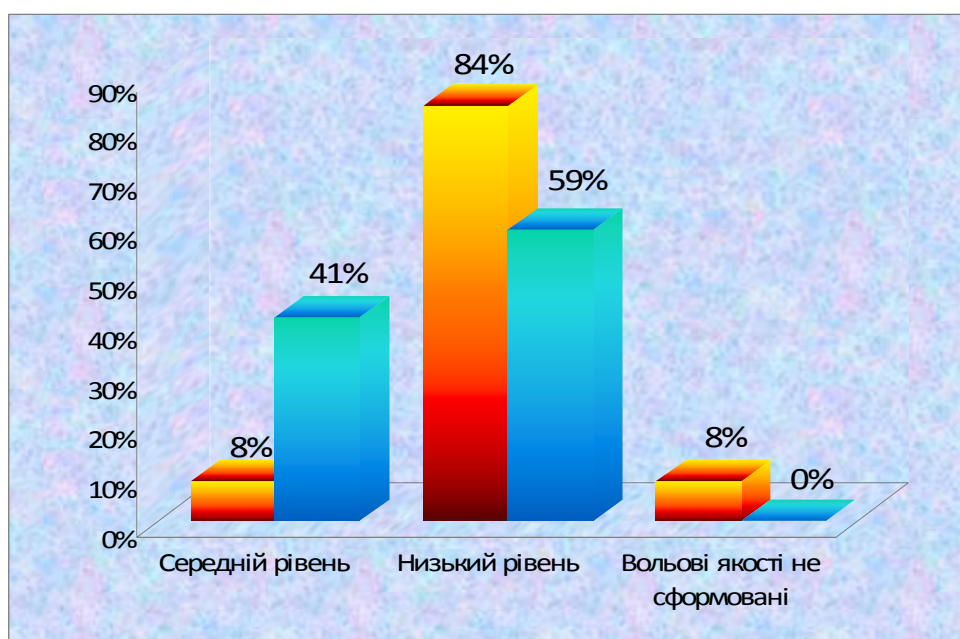

Рис. 2. Рівень вольових якостей учнів молодшого шкільного віку

Умовні позначення:

- – учні перших класів;
- – учні четвертих класів

Отже, фізичні вправи, ігрова та змагальна діяльність удосконалюють не тільки фізичні, але й вольові здібності людини. Припускаємо, що саме уроки фізичної культури зумовили позитивну динаміку вольових якостей учнів молодшого шкільного віку.

Для визначення рівня вольових якостей в учнів молодшого шкільного віку ми скористалися тестом-опитувальником, розробленим Н. Г. Рудюком та Г. М. Дубчаком [4].

Згідно з отриманими даними у 8% учнів перших класів середній рівень вольових якостей, у 84% – низький. У 8% першокласників вольові якості не сформовані. Кращими є показники учнів четвертих класів. Так, у 41% четвертокласників середній рівень вольових якостей, у 59% – низький (рис. 2). Позитивним є те, що серед учнів четвертих класів немає дітей, у яких вольові якості не сформовані. Однак насторожує й те, що немає молодших школярів із високим рівнем вольових якостей.

Висновки:

1. Досліджено, що основним завданням вольового виховання в молодшому шкільному віці є розвиток вольової саморегуляції поведінки як основного підґрунтя формування вольових якостей та її основних властивостей – наполегливості та самоконтролю. Установлено, що у 80% першокласників низький рівень саморегуляції та наполегливості. 36% та 45% учнів четвертих класів мають високий рівень саморегуляції та наполегливості відповідно. Найбільше серед першокласників тих, у яких високий рівень самоконтролю – 56%. Серед учнів четвертих класів високий рівень самоконтролю мають 77% опитаних.

Визначено показники основних вольових якостей учнів молодшого шкільного віку. Так, серед учнів перших класів високий рівень дисциплінованості, оцінка якого становить 10,5 бала. У четвертокласників ця оцінка знижується до 8,8 бала, що відповідає середньому рівню. Ініціативність учнів перших та четвертих класів відповідає середньому рівню і оцінена у 9 балам. Оцінка самостійності в учнів перших класів становить 7,4 бала, а у четвертих – 8,6 бала. Низькою виявилася оцінка витримки першокласників – 5,8 бала. В учнів четвертих класів оцінка витримки значно збільшується і дорівнює 8,5 бала. Оцінка рішучості та наполегливості серед учнів перших класів однакова – 7,7 бала. Щодо оцінки цих вольових якостей у четвертих класах, то вони значно різняться і становлять 4,6 та 8,8 бала відповідно.

2. У 84% учнів перших класів низький рівень вольових якостей. У 8% першокласників вольові якості не сформовані. У 41% четвертокласників середній рівень вольових якостей, у 59% – низький. Позитивним є те, що серед учнів четвертих класів немає дітей, у яких вольові якості не сформовані. Однак насторожує й те, що немає молодших школярів із високим рівнем вольових якостей.

3. Згідно з даними педагогічного спостереження, не виявлено суттєвих розбіжностей в оцінках вольових якостей учнів молодшого шкільного віку класних керівників та вчителів фізичної культури. Найбільше різнилися оцінки дисциплінованості першокласників – нижчу оцінку зазначили вчителі фізичної культури, яка становила 9,8 бала. Класні керівники оцінили дисциплінованість на 10,5 бала. Збіглися оцінки ініціативності – 9 балів. Наполегливість та самостійність отримали вищі оцінки від вчителів фізичної культури, однак різниця була не суттєвою. Витримку та рішучість дітей перших класів вчителі фізичної культури, навпаки оцінили нижче.

Аналіз результатів у четвертих класах показав, що дисциплінованість поліпшується на уроках ФК та погіршується на інших навчальних предметах, про що свідчать відповідні оцінки. Так, дисциплінованість класні керівники оцінили як 8,8 бала, а вчителі фізкультури – 10,1 бала. Вищою виявилася оцінка вчителів фізкультури щодо самостійності та рішучості молодших школярів. Немає розбіжностей у оцінках респондентів щодо ініціативності та наполегливості учнів четвертих класів.

4. Виявлено позитивну динаміку показників вольових якостей дітей молодшого шкільного віку, що підтверджує позитивний вплив уроків фізичної культури на процес формування вольових якостей учнів молодшого шкільного віку.

Перспективою подальших досліджень буде з'ясувати наявність зв'язку між вольовими якостями молодших школярів для пошуку ефективних шляхів вирішення виховних завдань фізичного виховання.

Список літератури

1. *Иванников В. А.* Структура волевых качеств по данным самооценки / Иванников В. А., Эйдман Е. В. // Психологический журнал. – 1990. – № 3, т.10. – С. 39–49.
2. *Коханець П. П.* Формування фізичних і вольових здібностей у дітей молодшого шкільного віку в процесі спрямованої фізичної підготовки : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту / Коханець П. П. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – 189 с.
3. *Высоцкий А. И.* Волевая активность младших школьников и методы ее изучения / А. И. Высоцкий. – М., Рязань, 1979. 72с.
4. Дослідження емоційно-вольової сфери : практикум із заг. психології / уклад. : Рудюк Н. Г., Дубчак Г. М. – Чернівці : Рута, 2005. – 65с.

ВЛИЯНИЕ УРОКОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ НА ВОСПИТАНИЕ ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Марта ЯРОШИК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Научная работа посвящена исследованию влияния уроков физической культуры на воспитание волевых качеств учащихся младшего школьного возраста.

Изучено состояние проблемы формирования волевых качеств у детей младшего школьного возраста в психолого-педагогической литературе и образовательной практике. Определены оценки основных волевых качеств младших школьников: дисциплинированности, инициативности, самостоятельности, выдержки, решительности, настойчивости. Определены уровни волевой саморегуляции и волевых качеств младших школьников. Исследованы взаимосвязи волевых качеств учащихся младшего школьного возраста. Подтверждено, что на уроках физической культуры создаются благоприятные условия для решения задач физического воспитания, в том числе и развития волевых качеств личности.

Ключевые слова: урок физической культуры, волевые качества, младший школьный возраст, саморегуляция.

THE INFLUENCE OF PHYSICAL EDUCATION LESSONS ON VOLITIONAL QUALITIES TRAINING IN JUNIOR SCHOOL AGE CHILDREN

Yaroshyk MARTA

Lviv State University of Physical Culture

Abstract. The research is dedicated to the study of physical education lessons influence on the volitional qualities training in junior pupils. The issue concerning of the problem of formation of volitional qualities in primary school children in psychological and educational literature and educational practice has been studied. The basic volitional qualities of primary school children such as: discipline, initiative, self-reliance, self-control, determination, perseverance have been studied. The level of volitional self-regulation and strong-willed qualities of younger pupils have been clarified. The relationship of volitional qualities of junior pupils have been investigated. It confirmed that the lessons of physical education create favorable conditions for the purposes of physical education, including the development of strong-willed personality traits.

Keywords: physical education lesson, volitional qualities, junior school age, self-regulation.